

Makale Geliş Tarihi | Received: 15.04.2020
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 10.07.2020

E-ISSN: 2148-9327
http://dergipark.org.tr/kilikya
Araştırma Makalesi | Research Article

PHAİDON'DA RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ: KARŞITLARIN DÖNGÜSELLİĞİ ARGÜMANI (70C-72A)

Refik GÜREMEN*

Öz: Bu yazı, *Phaidon* diyalogunda Sokrates'in ruhun ölümsüzlüğünü ispatlamak için öne sürdüğü argümanlardan biri olan Karşıtların Döngüsellik argümanını değerlendirmektedir. Argümanın merkez terimleri olan "yaşıyor olma" ve "ölü olma"nın argüman boyunca aldığı ya da alabileceği çeşitli anlamlar göz önüne alınarak dört itiraz öne sürülmektedir. Bu iki terimin alabileceği farklı anlamlar, öznenin "beden" ya da "ruh" olarak alınmasına göre farklılık göstermektedir. Yazıda, bu terimlerin alabileceği anlamların hiçbirinde Karşıtların Döngüsellik argümanının başarılı sayılamayacağı yani ruhun ölümsüzlüğünü ispatlayamadığı ileri sürülmüştür. Argümandaki temel sorun, ruhun yaşıyor olması ve ölü olmasının döngüsellik izin veren bir karşıtlık oluşturacak şekilde kullanılamamasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Phaidon*, Sokrates, Ruhun Ölümsüzlüğü, Döngüsellik, Beden

THE IMMORTALITY OF THE SOUL IN THE PHAEDO: THE CYCLICAL ARGUMENT (70C-72A)

Abstract: This paper evaluates the so-called Cyclical Argument for the immortality of the soul in the *Phaedo*. The Cyclical Argument turns around the concepts of "being alive" and "being dead" as opposites. However, throughout the argument these central concepts seem to assume different meanings according to whether they have "the body" or "the soul" as their subjects. This paper develops four objections to Socrates' Cyclical Argument on the grounds of its ambiguous use of these central concepts; and it argues that in none of their uses as opposites, Socrates can prove the immortality of the soul. The main problem with the argument is its inability to establish "being alive" and "being dead" as cyclical opposites for the soul.

Keywords: *Phaedo*, Socrates, the Immortality of the Soul, the Cyclical Argument, Body

---

* Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Middle East Technical University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Turkey
rguremen@metu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-0795-331X

Güremen, R. (2020). *Phaidon'da Ruhun Ölümsüzlüğü: Karşıtların Döngüsellik Argümanı (70C-72A)*. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 15-23.

1. Giriş

Phaidon diyalogunda “Karşıtların Döngüsellığı” olarak bilenen argüman, Sokrates’in, zindandaki son saatlerinde, onu son kez göremeye gelen yakınlarını ruhun ölümsüzlüğüne ikna etmek için dile getirdiğı argümanlardan biridir. Sokrates, onu biraz sonra bütünüyle kaybedecek olduklarını düşünerek üzülen arkadaşlarını, ölümün kendisi için bir kötülük olmadığına inandırmak istemektedir. Ona göre, bilgiyi aramaya adanmış bir yaşam için ölüm bir kötülük değil, nihayet bir tür özgürleşmedir. Bilgeliğe (*sophia*) ulaşmak tutkusuyla, yaşamını akıl (*noûs*) etkinlikleri içinde geçirmeye çalışan bir filozof için beden, kesintisiz ihtiyaçları yüzünden her zaman bir yük ve dikkat dağınıklığı kaynağıdır. Beden, filozofun yaşamını sürekli ve en yüksek seviyede akıl etkinlikleri içinde yaşamasının önünde bir engeldir. Bu yüzden, ölüm dediğimiz şey, aslında, filozofun bu yükten sonunda kurtulması ve kendisini kesintisiz bir biçimde ve tüm gücüyle akıl yaşamına vereceğı yeni bir evrenin başlamasıdır. Gerçek bir filozof için bu ancak iyi haber olabilir. Ölümde bedenden kurtulacak olan ruh nihayet gittiğı yerde kendi doğasına uygun olan türde bir etkinliğı en saf haliyle sürdürebilecektir.

Etrafındakiler Sokrates’in bu fikriyle teselli bulmaya isteklidirler ancak bu fikir bedenın ölümünün ruhun da ölümü olmadığını yani ruhun gittiğı yerde yaşamaya devam ediyor olacağını varsaymaktadır. Bu yüzden arkadaşları Sokrates’ten kendilerini önce ruhun ölümsüz olduğuna ikna etmesini isterler.

Bu yazıda, arkadaşlarının talebi üzerine Sokrates’in ruhun ölümsüzlüğü için dile getirdiğı argümanlardan ilki olan Karşıtların Döngüsellığı argümanının başarısız bir argüman olduğunu yani ruhun ölümsüzlüğünün bu argüman yoluyla ispatlanamadığını göstermeye çalışacağım ve bu amaçla dört eleştiri, ya da itiraz, sunacağım¹.

2. Argüman²

Karşıtların Döngüsellığı (70c-72a) argümanı şöyledir:

- (1) Bir karşıtı olan ve varlığa-gelişe tâbi olan her şey, karşıtıdan varlığa-gelir (*gignesthai*). (Örneğın, bir şey uzunlaşıyorsa, uzun olmaya kısa olmaktan gelmiştir; güçsüzleşiyorsa, güçsüz olmaya güçlü olmaktan gelmiştir.)

---

¹ Karşıtların Döngüsellığı argümanı konusunda yazarların hemen hepsi, farklı gerekçelerle de olsa, bu argümanın zayıf bir argüman olduğunu düşünüyor. Farklı bir görüş için bkz. Greco (1996). Gallop (1975, s. 104) ise bu argümanın Platon’un gerçekten sahiplendiğı bir argümandan ziyade, diyalogdaki diğer argümanlara diyalektik bir giriş gibi alınmasının daha yerinde olduğunu düşünüyor. (Bu makalede Sokrates’in argümanını kendi cümlelerimle aktarıyorum, fakat Phaidon’un muazzam Türkçe çevirisi Nazile Kalaycı’ya [2012] aittir.)

² Burada söz konusu olanın tümüyle geliştirilmiş, tamamlanmış bir argüman olmadığı ve Sokrates’in buradaki amacının, 70b’de kullandığı ifade (*diamythologômen*) göz önünde tutularak, sadece “mythos”la giden enine boyuna bir konuşma yapmak” olduğu söylenebilir. Bu noktaya dikkatimi çeken hakeme teşekkür ederim. Ancak, aynı kelimenin *Savunma* 39e’deki kullanımını da göz önüne alarak, bu kelimenin “uzun bir söyleşi yapmak” anlamında olduğunu düşünüyorum. Zira diyalogda bu noktadan itibaren ruhun ölümsüzlüğü konusunda dört ayrı argüman dile getirilecektir. Kaldı ki, Phaidon’un bu ilgili bölümünde ruhun ölümsüzlüğünü ilgilendiren ve bir *mythos* olduğu söylenebilecek tek unsur Hades bahsi olabilir.

- (2) Karşıtlar arasındaki bu varlığa-geliş karşılıklıdır yani iki yönlüdür. (Örneğin, uykuda olmak uyanık olmaktan gelir ama uyanık olmak da uykuda olmaktan gelir.)
- (3) Yaşıyor olmak (*to dzên*) ve ölü olmak (*to tethnanai*) birbirlerinin karşıtıdır.
- (4) Ölü olma hali yaşıyor olma halinden gelir.
- (5) Ancak 1., 2., 3. ve 4. öncüller doğruysa, yaşıyor olma halinin de ölü olma halinden gelmesi gerekir.

Sokrates argümanın bu ilk sonucunu bir de şu şekilde söylüyor: (5') "[O halde] yaşayanlar da bu yolla [yani karşıtların karşılıklı döngüsellığı yoluyla] ölümlerden gelirler" (ταύτη τοὺς ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων γεγονέναι - 72a).

- (6) Ancak 5'in doğru olması için de ölmüş olanların ruhunun bir yerde yaşıyor olmaya devam etmesi gerekir ki, oradan geri gelişi mümkün olsun. (yani 5. öncül, 6.'yı gerektirir)
- (7) O halde, 6 doğru ise, ölmüş olanların ruhu yok olmuyordur yani ruh ölümsüzdür.

3. Birinci İtiraz

Bu argümana ilk bir itiraz ilk iki öncülün doğruluğuna yönelik olacaktır. Bu argüman analogi yoluyla çalışacak şekilde tasarlanmış bir argümandır. Yani yaşıyor olmak ve ölü olmak arasındaki karşıtlığın karşılıklı bir döngüsellik ilişkisi içinde olduğu açık olmadığından, ilk iki öncülde uzun-kısa, uyku-uyanıklık gibi daha açık örneklerle başvurulmuş, bunlardan hareketle karşıtlar ve karşıtlık ilişkisi konusunda tümel iddialara varılmış (birinci ve ikinci öncüllerde) ve yaşıyor olmak ile ölü olmak arasındaki ilişkinin de bu örneklerle benzerliği gerektiği sonucu çıkarılmıştır.

Ancak Sokrates'in bu analogiyi kurarken başvurduğu örneklerde uygunsuz bir biçimde seçici olduğunu görmek hiç de zor değil. En az "uykuda olmak - uyanık olmak" ve başvuru diğer örnekler kadar karşıtlık barındıran bir başka çift "genç olmak - yaşlı olmak" olabilir. Lakin uykuda olmak ile uyanık olmak arasında karşılıklı bir döngüsellik bulunduğu ne kadar açık ise genç olmak ve yaşlı olmak arasında böyle bir döngüsellik *bulunmadığı* da o kadar açıktır³. O halde, ilk iki öncülde dile getirilen düşünce, yani bir karşıtı olan ve varlığa-gelişe tâbi olan şeyler karşıtıdan gelir ve bu ilişki karşılıklıdır iddiası doğru değildir⁴.

³ Julian Wolfe'un (1966, s. 238) itirazı buna eklenebilir. Wolfe'a göre eğer Sokrates "A yaşıyordur" önermesinden "A, önceki bir zamanda ölüdür" önermesini çıkarıyorsa, bu geçerli bir çıkarım değildir çünkü "yaşıyor olmak", "artık ölü olmamak" değil, "henüz ölmemiş olmak"tır. Yaşıyor olmak ile ölü olmak arasında Sokrates'in kast ettiği gibi bir döngüsellik yoktur. Benim burada kullandığım örnek bu itiraz için de uyarlanabilir: "genç olmak", "artık yaşlı olmamak" değildir.

⁴ Bu nokta başkaları tarafından da görülmüştür. Bkz. Gallop, 1975, s. 107-108 ve 1982, s. 213; Greco, 1996, s. 235-36. "Genç olmak"- "yaşlı olmak" örneklerini Greco da kullanıyor. Ancak Greco, bir sonraki paragrafta benim işaret ettiğim tersine, burada bir *petitio principii* sorunu olmadığını düşünmektedir. Greco'nun bu görüşü hakkında bkz. aşağıda not 13.

İlk iki öncülde dile getirilen fikre verilebilecek bu karşı örnek, Sokrates'in akıl yürütmesinde bir dairesellik olduğunu da göstermektedir. Sokrates, "yaşıyor olmak - ölü olmak" çifti konusunda ispatlamak istediği şeyi örneklerindeki seçicilik yoluyla var saymıştır.

Sokrates'in bu itiraza karşı kendisini savunmasına ve argümanında bir düzeltmeye gitmesine izin verilebilirdi. Argümanda bu itiraza yönelik yapılabilecek düzeltme ilk iki öncüldeki iddianın kapsamını daraltmak olabilir. Buna göre, tüm karşıtlıkların değil kimi karşıtlıkların karşılıklı bir döngüsellik barındırdığı söylenebilirdi ve argümanın kapsamı bunlarla sınırlı tutulabilirdi. Ancak bu yolun Sokrates'e argümanını kurtarmak için yardımcı olması mümkün görünmüyor. Çünkü ilk iki öncülün kapsamı bu şekilde daraltıldığında, argümanın artık analogi yoluyla çalışması mümkün görünmüyor zira "yaşıyor olmak - ölü olmak" çiftinin, analogi için Sokrates'in başvurduğu örneklerden çok "genç olmak - yaşlı olmak" çiftine benzediği açıktır. Sokrates bizi bu güçlü benzerlikten caydırmak isterse bu kez "yaşıyor olmak - ölü olmak" çiftinin neden kendi verdiği örneklerle daraltılmış kapsama girmesi gerektiğini açıklaması gerekecektir. Bu ise artık analogi yoluyla döngüsellığe dayanan değil, döngüsellığın *ispatlandığı* bambaşka bir argüman kurmak anlamına gelecektir. Yani Sokrates'in gidebileceği bu yol, mevcut argümanı kurtarmanın bir yolu olamaz.

4. İkinci İtiraz

Sokrates'in argümanına yöneltilebilecek ikinci itiraz 6. öncülün doğruluğuna ve bunun sonucu olarak da 5'in doğruluğuna yönelik olabilir.

Karşıtların Döngüsellığı argümanının haklı var sayımlarından bir tanesi, söz konusu karşıtlığın aynı öznenin birbirine karşı hallerine dayanması gerektiğidir. Yani bu argümanda "karşıtlar"dan bahsetmek aynı öznenin birbirine karşı hallerinden bahsetmek olmalıdır. Kast edilen, aynı öznenin karşı hallerinin birbirinden geldiği ve karşılıklı bir döngüsellik içinde bulunduğudur. "Uyanık olmak - uykuda olmak" çiftini düşünerek söyleyecek olursak, örneğin, x kişinin uykuda olması y kişinin uyanık olmasında geliyor olamaz. Karşıtların ikisi de aynı özneye yani sadece x'e (veya sadece y'ye) ait olmalıdır:

(x) uyanık olmak ---- (x) uykuda olmak

Bu noktanın, Sokrates'in argümanı için doğurduğu sorunu görmek için, "yaşıyor olmak"ın *karşıtı* olarak "ölü olmak" için daha düz ve doğrudan bir ifade olan "yaşamıyor olma"yı kullanalım. Argümanda karşıtlığın aynı özne hakkında olması gerektiği var sayıldığına göre, "yaşıyor olmak" ve "yaşamıyor olmak" arasındaki karşıtlık da bu şekilde anlaşılmalıdır. Burada öznenin artık ruhtur:

(x = ruh) yaşıyor olmak ---- (x = ruh) yaşamıyor olmak

(I)

(II)

Eğer bu doğru bir yorumsa, ruhun iki hali arasındaki karşıtlık şöyle anlaşılmalıdır: ruh, I safhasında sahip olduğu özelliğe II safhasında sahip değildir. Böyle olmalı, zira aksi

halde bir *karşıtlık* söz konusu olmayacaktır⁵. Ancak bunun Sokrates için doğurduğu sorun açıktır: I ve II safhaları arasında bir karşıtlık olacaksa, ruh II safhasında yaşama sahip olma özelliğinden yoksun olmalıdır. Yani ruh II safhasında *ölü* olmalıdır⁶. Böyle ise 6. öncül doğru olamaz. Ruh “ölüler diyarında”, *ölü* olmalıdır. 6 ile birlikte 5 de yanlışlanacaktır: ruh için yaşıyor olmak, ölü olmaktan gelmez⁷. Bu durumda argümanın başarısız olduğu kabul edilmelidir.

5. Üçüncü İtiraz

Sokrates’e üçüncü itiraz olarak, argümanın terimlerinde değilse bile, argümanın bütününde bir çift anlamlılık hatası yapıldığı söylenebilir. Buradaki çift anlamlılık şudur: bu argümanın makul bir okumasına göre “yaşıyor olma” terimi beden bir özelliği olarak kullanılıyorken, “ölü olmak” terimi ruhun bir özelliği olarak kullanılmaktadır.

⁵ D. Gallop argümandaki anahtar kelime olan “gignesthai” fiilinin “şeylerin, belirli bir karşıtlık çiftinin bir tarafıyla karakterize edilmiş olmaktan diğer tarafıyla karakterize edilmeye gelmesi” (Gallop, 1975, s. 104) şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtiyor.

⁶ “Yaşıyor olma”nın karşıtı olarak “ölü olma”nın “yaşama sahip olma özelliğinden mahrum” olmak şeklinde anlaşılmasına karşı şu söylenebilir: yaşama sahip olma özelliğinden mahrum olmak zorunlu olarak ölü olmak anlamına gelmez zira eşyalar, vs. gibi şeyler de bu özellikten yoksundur ama onlara bu yüzden ölü diyemeyiz. D. Bostock’un (1986, s. 52-3) Sokrates’in argümanına bir itirazı budur. Ancak Bostock, “yaşıyor olma”nın karşıtının “yaşamıyor olmak” şeklinde anlaşılması imkânını da değerlendiriyor. Bu kez de “yaşamıyor olma”nın “hiç var olmamak” anlamında alınabileceğini söylüyor (Bostock, 1986, s. 53). Bu anlamda yaşayanların hiç var olmamaktan geldiği doğru olsa bile (örneğin doğum yoluyla) Bostock’a göre bunun hala Sokrates’in istediği gibi ölü olmanın sıradan anlamını karşıladığı söylenemez. Benzer bir şekilde, Barnes (1978, s. 409) Sokrates’in “yaşıyor olma” ve “artık yaşamıyor olma”nın tüketici bir karşıtlık tesis etmediğini çünkü “henüz yaşamda olmama”nın da üçüncü bir hal olarak mümkün olduğunu düşünüyor. Bu itirazlar mantıksal açıdan yerinde olmakla birlikte, bunun Sokrates’e adil bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Yaşama sahip *olabilecek iken* bu özellikten yoksun olan şeyler ölüdür ve Sokrates’in argümanına göre ruh bu türden bir şeydir. Dahası, açık ki Sokrates’in argümanı yalnızca bu türden şeyler hakkındadır. Benzer bir görüş için bkz. Greco (1996, s. 235).

⁷ Bu yorumun, Barnes’ın (1978, s. 407) “Varoluş İlkesi” dediği ilke doğrultusunda yaptığı yorumla farkına işaret etmeliyim. Barnes, Karşıtların Döngüselliliği argümanının en fazla “doğum öncesi ölüm ve varoluş”u ispatladığını, ölüm sonrası hayat konusunda hiçbir eskatolojik iması olmadığını savunuyor (Barnes, 1978, s. 417). Barnes’ın Varoluş İlkesine göre “eğer z zamanında var olan bir şey z zamanında bir özellik kazanıyor ise, o halde bu şey z zamanından hemen önceki bir anda var olmalıdır.” (Barnes, 1978, s. 407). Böyleyse, Barnes’a göre, Platon’un 70c8-d2’de, benim ise yukarıda 6. öncül olarak ifade ettiğim düşünce en fazla ruhun, bu dünyada *yeniden hayata gelişi* öncesinde Hades’te *var olduğu* ve *ölü* olarak var olduğu anlamına gelebilir. Sonuç olarak Barnes, argümanın en fazla ruhun Hades’te ölü bir şekilde var olmaktan bu dünyada yaşıyor olmaya geldiğini ispatladığını düşünüyor. Ben ise argümanın bunu bile ispatlayamadığını düşünüyorum ve Barnes’a katılmıyorum çünkü 70c8-d2’deki fikrin Barnes’ın yorumladığı gibi değil, benim 6. öncülde aktardığım şekilde kast edildiğini düşünüyorum. (Aynı yorum için ve Barnes eleştirisi için bkz. Gallop, 1982, s. 214-15). Zira diyalogun ilerleyen satırlarında (105d3-4) Sokrates’in daha açık ifade edeceği gibi ruh ve canlı olmak birbirinden ayrılamaz yani ruh için “var olmak” ile “canlı olmak” her zaman bir aradadır ve ruh için biri yoksa diğeri de yoktur. Benim buradaki iddiam, “ölü olma”nın bir anlamına göre 6. nın doğru olamayacağı ve bununla 5.’in (ve 5)’in de) doğru olamayacağı. Ancak bu sonuç Barnes’ın “Varoluş İlkesi”nin de doğru olmadığını ima eder, çünkü ona göre ruh için “var olmak” ve “canlı olmak” birbirinden ayrı tutulabilir.

“Yaşıyor olmak” terimi bu argümanda bu dünyadaki “ruh sahibi beden”ler için, yani canlı bedenler için kullanılmıştır. Buna göre, yaşayan şeyler bu dünyadaki ruh sahibi bedenlerdir. Bu okumada, özne bedendir, bedenın sahip olduğu özellik ise “bir ruha sahip olmak”tır. Sokrates’in ruh-beden ikiliğı konusundaki ikici (düalist) tutumu da göz önünde bulundurulduğunda, Karşıtların Döngüsellığı argümanı için bunun makul bir yorum olduğu kabul edilmelidir.

Buna göre argümanda “yaşıyor olmanın” karşıtının, bedenın bu özelliğe sahip olmadığı bir hal olması gerekir. Yani karşıt halin “ruha sahip olmama” veya “ruhsuz olma” olmasını bekleriz. Ancak Sokrates’in dillendirdiğı şekliyle argümanda “yaşıyor olmanın” karşıtı olarak “ölü olmak” ile kast edilen, ruh için “bedensiz olmak”tır ve bu da ruhun bir özelliğı olarak kullanılmaktadır. Yani ölüler diyarı Hades’e geçişteki ölüm, bedenın yok oluşudur ama buradaki ölüler kalabalığı bedensiz ruhların kalabalığıdır. Bedensiz olmanın öznesi ruhtur. Özetle, Sokrates’in dillendirdiğı şekliyle karşıtlık şöyle kurgulanmıştır:

(x= beden) yaşıyor olmak (=ruh sahibi olmak) --- (y= ruh) ölü olmak (= bedensiz olmak)

Sonuç olarak, Karşıtların Döngüsellığı argümanının merkez terimleri argüman boyunca farklı özneler için kullanılmaktadır; terimlerin öznesi argüman içinde “beden”den “ruh”a kaymaktadır. Yani argüman aynı bir özne hakkında değildir. Bu durumda argümanın “yaşıyor olma”nın “ölü olmaktan” geldiğini ispatladığı söylenemez. Ya da Sokrates’in (5')te kullandığı dile başvurarak söylersek, argümanın yaşıyor olan şeyin ölü olan şeyden geldiğini ispatladığı söylenemez zira bunlar iki farklı şeydir. 5. öncül ispatlanamadığı için ona dayanan sonuç (7. önerme) da ispatlanamamıştır.

6. Dördüncü İtiraz

Karşıtların Döngüsellığı argümanının bir önceki itiraza karşı savunulup savunulamayacağını ve sonuç olarak kurtarılıp kurtarılamayacağını görmenin yolu argümanın merkez terimlerini tutarlı bir biçimde tek bir özne hakkında kullanmaktır. Ancak bunu yaptığımızda da argümanı kurtarmak mümkün görünmüyor: argüman ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlayamıyor.

Özneyi ilkin beden olarak alırsak, “yaşıyor olmak” terimi “yaşayan (ya da canlı) bir ruha sahip olan beden” için kullanılıyor olmalıdır. Burada, özne olarak bedenın sahip olduğu özellik “yaşayan bir ruha sahip olmak”tır. Bu durumda, aynı öznenin karşıt hali olarak beden için “ölü olmak”tan anlaşılması gereken, “yaşayan bir ruha sahip olmamak”tır:

(x = beden) yaşıyor olmak (= yaşayan bir ruha sahip olmak) ---- (x = beden) ölü olmak
(= yaşayan bir ruha sahip olmamak)

---

⁸ Burada “canlı” kelimesini “yaşayan” kelimesinin dengi olarak sadece Türkçede daha rahat bir ifade olanağı sağladığı için kullanıyorum. Argüman boyunca ruh için “canlı olma”nın örtük bir sıfat olarak kullanıldığını düşündüğüm için, burada, yeni itirazımın daha kolay takip edilmesi amacıyla açık bir biçimde yazıyorum.

Eğer varlığa-gelişin karşıtlar arasında karşılıklı, iki yönlü, bir ilişki olduğu fikri korunmak isteniyorsa, argümanın merkez terimlerinin öznesini bu şekilde tutarlı bir biçimde beden olarak aldığımızda, üç sorun ortaya çıkmaktadır:

- a) Argüman artık ruh hakkında değil beden hakkındadır ve ileri sürdüğü iddia bedeninin yaşıyor olmaktan ölü olmaya geçtiği⁹ ve ölü olmaktan yaşıyor olmaya geri geldiğidir. Yani bu haliyle argüman ruhun ölümsüzlüğü hakkında değil bedeninin ölümsüzlüğü hakkındadır. Bu haliyle argümanda kanıtlanabilen bir şey varsa o, bedeninin ölümsüzlüğü olabilir¹⁰.
- b) Ancak bedeninin ölümsüzlüğünü ispatlamaya yönelik bir argüman, ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlamaya çalışan bir argümana kıyasla çok daha az ikna edici zayıf bir argüman olabilir çünkü “ölüm” dediğimiz olguda ruhun değilse bile bedeninin yok olduğunu, dağıldığını, çürüdüğünü güçlü bir biçimde gözlemliyoruz. Bu gözleme dayanan inançlarımızdan böyle bir argüman yoluyla vaz geçmemiz mümkün görünmüyor.
- c) Argüman bu haliyle bedeninin ölümsüzlüğünü kanıtlayabiliyor bile olsa, bu Sokrates için istenmedik bir sonuç olurdu. Sokrates bedeninin ölümsüzlüğüne inanmak isteyecek bir filozof değildir¹¹.

Sonuç olarak argümanın merkez terimlerinin öznesini tutarlı bir biçimde beden olarak aldığımızda argümanı kurtarmak mümkün görünmüyor. Bunun için denenmesi gereken ikinci yol terimlerin öznesini tutarlı bir biçimde ruh olarak almaktır. Gördük ki yaşam-ölüm karşıtlığının öznesini tutarlı bir biçimde ruh olarak alsak bile döngünün ikinci safhasında ruh canlı olmadığında yani yaşama sahip olmadığında Sokrates için IV. bölümde ele alınan sorun ortaya çıkmaktadır. O yüzden argümanı bu kez özne olarak ruhu yaşama sahip olduğu haliyle yani canlı haliyle ele alarak değerlendirmeliyiz. Ancak bu durumda, IV. bölümde açıklanan sorunla birlikte, Sokrates için paradoksa dönüşecek ikinci bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Özneyi ruh olarak aldığımızda, “yaşıyor olmak” terimi bu dünyada “bedende bulunan canlı ruh”lar için kullanılıyor olacaktır. Burada özne olarak ruhun sahip olduğu özellik bedende olmaktır. Bu halin karşıtını, ruhun bu özellikten yoksun olduğu bir hal olarak

⁹ Beden için ölü olmak ile kast ettiğim şeyin ne olduğunu vurgulamak isterim: Yaşayan bir ruha sahip olmama halinde var olmak, yani Hades’te yaşayan bir ruha sahip olmadan var olmaya devam etmek. Bunun nasıl mümkün olabileceğini açıklama yükü elbette argümanın sahibindedir. Argümanda “beden” ve “ölü olmak” ilişkisi konusunda ayrıca bkz. Gallop, 1975, s. 106.

¹⁰ Julian Wolfe (1966, s. 238) buna benzer bir itiraz dile getirmektedir. Ancak Wolfe’a göre, bu şekilde yorumlandığında argüman bedeninin öldüğünü ama bu ölümü atlatıp geri geldiğini var saymaktadır. Benim burada anladığım şekliyle ise, argümanın bu yorumunda bedeninin özne olarak hiç kaybolmadığı var sayılacağı için beden “ölümsüz” olmalıdır. Nihayet Sokrates’in argümanı, ölüp ölümden dönmeyi değil, ölümsüzlüğü ispatlamaya yöneliktir. Özne ruh ya da beden olsun, ispatlanmak istenen öznenin hiç ölmemiş olmasıdır. Gallop’un da (1982, s. 208-9) işaret ettiği gibi “ölümsüzlük” için kullanılan Yunanca kelime “athanatos” da ölümden daimi bir biçimde muaf olmayı çağırır. Argümanın bu anlamda ima edildiği konusunda ayrıca bkz. Bostock, 1986, s. 42 ve Greco, 1996.

¹¹ Barnes (1978, s. 413) argümanın bedeninin ölümsüzlüğüne de işaret ettiğini ima ediyor.

düşünürsek “ölü olmak” terimi de “bedensiz bir canlı ruh” anlamında kullanılıyor olmalıdır:

(x= canlı ruh) yaşıyor olmak (= bedende bulunmak) --- (x=canlı ruh) ölü olmak (bedensiz olmak)¹²

(I)

(II)

Argümanla ilgili şu noktaya kadar açıklanmaya çalışılan sorunları bir kenara bırakabilirsek, Sokrates'in aklındaki asıl karşıtlığın bu olduğu söylenebilir çünkü bu haliyle I. ve II. safhalar arasındaki ilişkide her şey Sokrates'in olmasını isteyeceği gibidir: ruh her iki safhada da ölümsüzdür ve II. safhada yani ölümlerin safhasında ruh bedenden özgürleşmiştir; burada “ölüler” diye adlandırılanlar artık bedensiz canlı ruhlardır. Bu doğru olmakla birlikte, karşıtlık böyle kurulduğunda argümanın en temel sorunu da açıkça görülür hale geliyor. Sorun iki şekilde tarif edilebilir:

- a) I. ve II. safhalar arasındaki karşıtlık böyle kurulduğunda, I'den II'ye geçişte ruh yaşıyor olmaktan yine yaşıyor olmaya gitmiştir ve ölü olmaktan yaşıyor olmaya geçiş olduğu iddia edilen II. safhadan I. safhaya geçişte de *zaten* yaşıyor olmaktan yaşıyor olmaya gelmiştir. Eğer ruh II safhasında da “yaşıyor olmak” özelliğinden yoksun değilse argümanda artık bir karşıtlık yok demektir. Ancak bu durumda, karşıtlığın bu kurgulanışındaki anlamıyla “yaşıyor olmak” ile yine buradaki anlamıyla “ölü olmak” 3. öncülde söylendiği gibi *ruh için* karşıt değildir. Ruh için argümanın 3. öncülü doğru değildir¹³.
- b) Elbette, özneyi ruh olarak aldığımızda doğan sorunun bu ilk tarifine karşı, ruh için buradaki karşıtlığın bedenli olmak ve bedensiz olmak arasındaki karşıtlık olduğu söylenebilir. Lakin eğer argümandaki karşıtlık buysa, ruhun bu dünyadaki bedenli halinden Hades'teki bedensiz haline canlı gittiği kabul edilmiş, dahası bu varsayılıyor demektir. Yani bu haliyle argüman daireseldir. Ruhun ölümsüz olduğunu ispatlıyor değil var sayıyordur¹⁴. Sonuç olarak, 3. öncül “bedenli olma – bedensiz olma” karşıtlığı anlamında alınsa ve bu anlamda

---

¹² Argümanın varsaydığı asıl döngüsellik I ve II arasında gidip gelen bir döngüsellik değildir. Argümanda ölümsüzlüğü kanıtlanacak olan özne belirli bir zamanda yaşıyor olacak, daha sonraki bir zamanda Hades'e geçecek ve yine bundan sonraki bir zamanda da yeniden yaşama dönecektir ve döngü böyle doğrusal bir biçimde ilerleyecektir. Ancak burada dile getirmeye çalıştığım itirazlar için bu doğrusallığın özel bir önemi olmadığından, basitlik için şemayı böyle tutuyorum.

¹³ Greco (1996) da ruh için “yaşıyor olma”yı ve “ölü olmayı” benim burada anladığım şekilde alıyor. Ancak Greco bunun bir karşıtlık olmadığını görmüyor. Bu haliyle “yaşıyor olmak” ve “ölü olmak” arasındaki karşıtlık ruh için gerçek bir karşıtlık değil nominal bir karşıtlıktır. Ruh her iki durumda da canlıdır ve bu iki terim yalnızca ruhun canlılığının iki safhasının iki farklı ismidir. Greco, Sokrates'in argümanını konusundaki savunmasını bu nominal karşıtlık üzerine kuruyor.

¹⁴ Bu nokta Gallop (1975, s. 105) tarafından da görülüyor. Ancak Gallop'a göre bu zorluk “yaşıyor olmak” ve “var olmak” arasında bir ayrım yaparak çözülebilir, *eğer* ruhun yaşamadan var olmasının mümkün olduğu gösterilebilirse. Ancak bunu göstermek Sokrates için mümkün olmamalı çünkü bizzat Sokrates, kendisi, diyalogun ileriki satırlarında (105d3-4) ruhu her zaman, zorunlu olarak, kendisi ile birlikte yaşamı da getiren şey olarak tanımlayacak.

ruh için doğru bile olsa, Sokrates'in istediği gibi ruhun ölmediğini göstermekte kullanılabilecek bir öncül olamaz çünkü bu haliyle ruhun ölmediğini halihazırda var sayan bir öncüdür.

Ele aldığımız bu son sorun ile IV. bölümde açıklanan sorunu bir arada değerlendirdiğimizde, argümanın öznesini tutarlı bir biçimde ruh olarak aldığımızda Sokrates'in aslında bir paradoks ile karşı karşıya olduğunu görebiliriz: *ya* "yaşıyor olma"nın karşıtı "yaşamıyor olmak"tır ve bu durumda ruh II. safhada ölüdür; *ya da* "yaşıyor olma"nın karşıtı "bedensiz bir canlı ruh olmak"tır, ama bu durumda da argüman daireseldir ve hiçbir şey ispatlıyor değildir. Her iki durumda da argüman ruhun ölümsüzlüğünü ispatlayamıyordu.

7. Sonuç

Karşıtların Döngüselligi argümanında "yaşıyor olmak" ve "ölü olmak" birbirlerinin karşıtı olacak şekilde birçok anlamda kullanılabilirler. Yukarıdaki değerlendirmeler sonucunda, bu anlamların hiçbirinde Sokrates'in argümanının başarılı olduğunun söylenemeyeceği kabul edilebilir. Argümandaki temel sorun, "yaşıyor olmak" ve "ölü olmak" terimlerinin, özne olarak ruh için, döngüsellige izin veren bir karşıtlık içinde kullanılamıyor olmasıdır. Elbette, burada dile getirilen itirazlar ışığında varılabilecek sonuç, ruhun ölümsüzlüğünün ispatlanamadığı ya da ruhun ölümsüz olmadığı değil, sadece Karşıtların Döngüselligi argümanının bunu ispatlamakta başarısız olduğudur.

KAYNAKÇA

Barnes, J. (1978). Plato: Phaedo by David Gallop. *Canadian Journal of Philosophy*, 8 (2), 397-419.

Bostock, D. (1986). *Plato's Phaedo*. Oxford: Clarendon Press.

Gallop, D. (1975). *Plato. Phaedo. Translated with Notes*. Oxford: Clarendon Press.

Gallop, D. (1982). Plato's 'Cyclical Argument' Recycled, *Phronesis*, 27 (3), 207-222.

Greco, A. (1996). Plato's Cyclical Argument for the Immortality of the Soul. *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 78, 225-252.

Platon (2012). *Phaidon. Ruh Üzerine* (Nazile Kalaycı, çev.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Wolfe, J. (1966). A Note on Plato's "Cyclical Argument" in the *Phaedo*, *Dialogue*, 5 (2), 237-238.